

A FELSŐFOKON TANULÓ FÉRFIAK ÉS NŐK TÉRBELI KÖTÖDÉSE EGY REGIONÁLIS MINTÁBAN

(Local and Regional Attachment of Boys and Girls in Choosing
Higher Education Institution and the Place of Residence)

FÉNYES HAJNALKA

Kulcsszavak:

regionális egyetem területi kötődés nemi különbségek

A tanulmány a felsőoktatási hallgatók területi kötődésének nemi különbségeit vizsgálja. A lokális kötődés kutatása viszonylag kevésbé népszerű a hazai szociológusok körében, és a fogalom pontos definiálása is nehézségekbe ütközik. A térhez való viszony nemi különbségeinek vizsgálatára még kevesebb példát találunk, és a felsőoktatási hallgatók körében alig van ilyen kutatás. Mindezek miatt úgy gondoljuk, hogy munkánk hiánypótló szerepet tölt be, még ha elemzésünk a téma csak egy kis szeletét mutatja is be.

Elsőként a lokális kötődésről írunk, majd bemutatjuk hipotéziseinket. Külön részben írunk a vizsgálati térségről (a „Partiumi” régióról), majd ismertetjük a területi kötődésre vonatkozó eddigi eredményeket, melyek a „Regionális egyetem” kutatásból születtek. Ezt követi az empirikus vizsgálat a fiúk és lányok térbeli kötődésének különbségeiről, majd pedig az összegzésben ellenőrizzük hipotéziseink helytálló vagy nem helytálló voltát.

A lokális kötődésről és identitásról általában

Lokális identitás alatt az egyének vagy csoportok térhez való kötődését értjük (Pálné Kovács 2000). A lokális identitás a társadalmi identitástudat része, az egyén egy földrajzi kategóriákkal meghatározható csoport tagjának érzi, vallja magát. A lokális csoporthoz tartozás feltételezi, hogy az egyén a csoport hagyományait, értékrendjét elfogadja és azonosul vele (Murányi–Szoboszlai 2000). Az emberek hajlamosak olyan közösségi szervezetekbe tömörülni, ahol kialakul a valahová tartozás érzése, és kialakul a közösség kulturális identitása is. Sokszor a globalizáció negatív hatásaival szemben alakul ki a területi identitás, így a lokális identitás kiemelt jelentőséggel bír. A globalizációval szembeni egyetemes reakció a helyi identitás erősödése (kis közösségek önvédelme), ilyenkor a kultúra önvédelmi mechanizmusa lép működésbe (Petrás 2005a).

A térségi kötődés eleme a rokonsághoz, szomszédsághoz, ismeretségi körhöz, közösséghez való kötődés, és a közös kultúra is összekapcsolja az ott lakókat (Nagy É. 2005). A lokalitás meghatározó eleme emellett a magán közösségi élet, az üzleti hálózat és a hivatalos közélet is. A szomszédsági lét nem feltétlenül esik egybe a település határaival, de érzelmi és szimbolikus jelentése jórészt az egész lokalitásra

kiterjed. „A helyi identitás fontos elemei a helyi hagyományok, a rokoni, kulturális vagy etnikai összetartozás, valamint a sorsközösség, a történelmi változások közös átélésének tudata.” (Petrás 2005a, 20) A lokális közösség, lokális társadalom, helyi közösség, helyi társadalom fogalmak között átfedések vannak. Helyi társadalom kialakulásához szükséges, de nem elégséges feltétel az egy térben élés, a földrajzi összetartozás (Nagy É. 2005).

A lokalitás az emberi élet természetes jelensége. Az emberi társadalom első településformája a község, az együttműködő szomszédság lakóhelye. „A középkori nyugaton a lokalitás nem pusztán lakóhelyi közösség, hanem önálló, érdekeit a makrotársadalommal szemben kollektívan képviselő egység: helyi társadalom. ... A demokratikus önkormányzatiság lokalizáló folyamata csak akkor jár együtt a valódi helyi társadalom kialakulásával, ha a helyi lakosok felismerik érdekeiket és együttműködnek közös céljaik megvalósításában.” (Petrás 2005a, 14) A szocialista diktatúrák megpróbálták felszámolni a civil társadalom évszázados hagyományát, azonban a rendszerváltás után ez újra előtérbe került.

A területi kötődés típusai Magyarországon az Európai Unióhoz, az országhoz, a régióhoz, a megyéhez, a kistérséghez és végül a településhez való kötődés. Nagy G. D. (é. n.) vizsgálata szerint a szegediek területi kötődésein belül a megye és régió-tudat nem válik el, a régióhoz és megyéhez kötődés mintázata hasonló vonásokat mutat. A faktorelemzés eredményei szerint a két kötődés szorosan kapcsolódik, a válaszadók nem tudnak különbséget tenni a kettő között. (A mi vizsgálatunkban is keveredik a két kötődés-típus.) A szegediek megyéhez és régióhoz kötődése közepes erősségű, a városhoz való kötődésük valamivel erősebb, ettől elválik az országhoz való kötődés, ami szintén elég erős, és végül jelen van egy elég gyenge európai kötődés is (Nagy G. é.n.).

A lokalitást mérhetjük szociometriai módszerekkel (ki kivel van kapcsolatban), azzal, hogy milyen a lakosok lokális kötődése (mit jelent a településhez, helyi közösséghez tartozni), milyen a helyi hagyományok erőssége, a közös múlt ismerete, milyen a település gazdasági helyzete, milyenek a földrajzi és regionális adottságok, és végül, hogy milyen a környező települések közti együttműködés (Petrás 2005a).

Hipotézisek és eddigi eredmények

Napjainkban fontossá vált a közösségben élés (rokoni és baráti kötelékek), mint társadalmi funkció vizsgálata (melyek a térkapcsolatok fontos elemei) a hazai földrajzban. A nemek földrajza a nemek egymáshoz való viszonyát vizsgálja a tér, térhasználat vonatkozásában (Timár 1993).

A hagyományos szerepek diktálta munkamegosztás szerint a férfiak világa a kenyérkereső munka (nyilvános szféra), a privát szféra, a biológiai reprodukció és a háztartási munka viszont a nők színtere. Jellemző tehát a nők nyilvános szférából való kirekesztése. Ennek megfelelően fontos a lakó- és munkahely szétválása, és a munka

és a tér nemek szerinti megosztottsága. Az 1960-as években Észak-Amerikában fel-erősödött a szuburbanizációs folyamat, melynek hatására egyes kutatók megalkották a „feminin szuburbia” és „maszkulin város” modellt, ami azonban Észak-Amerikában is csak a fehér középosztályi családokra volt érvényes (Timár 1993).

Magyarországon „nem működött a 'gyenge nő' védelmét szolgáló, 'maszkulin nyilvános világtól' távoltartó 'édes otthon' ideológiája” (Timár 1993, 12). A szocializmusban teljes foglalkoztatás volt, az urbanizáció megkésettisége volt a jellemző, nem vált szét az amerikaihoz hasonló módon a városi tér. Ekkoriban a kétkeresős családmodell dominált. A nők nagy arányban vettek részt a munka világában, bár a háztartási feladatok nagy része is rájuk hárult. A nemek elválasztását itt a munkahelyek egymáshoz viszonyított térbeli elkülönülése okozta. A térhasználatot inkább befolyásolta a termelésben elfoglalt helyük különbözősége, mint a kenyérkereső és háztartási munka elkülönülése. A férfiak és nők többsége más munkahelyen, más gazdasági ágazatban és területileg is máshol dolgozott. A nők inkább a lakóhelyhez közelebbi munkahelyeket választották, családi feladataik megkönnyítése érdekében (Timár 1993).

A második gazdaság megjelenésével a háztáji munka bizonyos szinten összekapcsolta a férfiak és nők munkájának helyét, és az otthon is termelési szintérré vált. A szocializmusban a nyilvános és privát szféra hagyományos kettéválása csak a gyēs bevezetése után a központtól távol eső új lakótelepeken valósult meg (Timár 1993).

A rendszerváltás után megjelenő magas munkanélküliséggel a „nőknek otthon a helyük” ideológia terjedését figyelhetjük meg, és sorozatban zártak be a gyermekintézmények. Napjainkban megfigyelhető a szuburbiákra (kertes házakba) való kiköltözés, ami a nőkre a korábbinál nagyobb terheket ró, megnő az ingázási távolság, a gyermeket nagyobb távolságra kell vinni orvoshoz, iskolába, a gyógyszertár, a patyolat is messzebb van. A nők sokszor növekvő mennyiségű otthon végzett munkával próbálnak segíteni a család rosszabbodó anyagi helyzetén (Timár 1993).

Visszatérve saját vizsgálatunkhoz, mivel hazánkban napjainkban is erősen érvényesülnek a hagyományos nemi szerepek (lásd Pongrácz 2005), ezért azt feltételezzük (*első hipotézis*), hogy a nőknek összességében erősebbek a családi, rokonsági és lokális kötelei, így a felsőfokú intézmény választásakor¹, illetve a tervezett lakóhelyet tekintve a felsőoktatásban tanuló lányok térbeli – elsősorban a településhez, de a kistérséghez, megyéhez, régióhoz való – kötődése is erősebb lesz, mint a fiúké.

Érdekes jelenség azonban, hogy a férfiak és nők a települési hierarchiában eltérő arányokat mutatnak, a nagyobb településeken nagyobb a nőtöbbség. Ennek hátterében egy sajátos (elsősorban házassági) migrációs folyamat húzódik. A városokban már 35 év felett, míg a falvakban csak 55 év felett jelentkezik a nőtöbbség. A fiatal nők kevésbé választják a falusi létformát annak számos hátránya miatt. Az aprófalvakra jellemző, hogy csekély a lakosság szám, az urbánus központoktól nagy a távolság, a közellátások, a források hiánya jellemző. Emellett rosszak a foglalkoztatási lehetőségek, nagy a munkanélküliség, sok nő inaktivitásra kényszerül, több időt töltenek a nők házimunkával. A falusi nőknek az iskolához, egészségügyi ellátáshoz való hozzáférése rosszabb, mint a városban lakóké, és a gyermekintézmények kiépítettsége is kisebb mértékű (Timár é.n.).

Ennek alapján azt is feltételezhetjük (*második hipotézis*), hogy a tervezett lakóhelyet tekintve a lányok inkább maradnának a felsőfokú intézmény székhelyén, mint esetleg az eredeti falusi lakóhelyen. (Korábbi adataink szerint a felsőfokon tanuló lányok állandó lakhelye nagyobb arányban falu, mint a fiúké [*Fényes-Pusztai* 2006].) Emellett az is valószínű, hogy a városokba való migráció a lányoknál inkább kistérségen, illetve megyén belül jelentkezik, míg a fiúk – ha már költöznek – inkább távolabbi városokba mennek. (Ezt adatainkkal úgy tudjuk vizsgálni, hogy a lakóhely és a felsőoktatási intézmény székhelyének különbsége esetén a lányok inkább kistérségen, illetve megyén és régióon belül maradnak, míg a fiúk távolabbi térségekből is érkeznek.)

Harmadik hipotézisünk szerint az egyetemi-főiskolai évek alatti ideiglenes migrációban nem számítottunk jelentős nemi különbségekre a családalapítás általános kitolódása miatt. A tanulmányok alatti külföldi munkavállalásban és tanulmányútban, illetve a tanulmányaik abbahagyása esetén a tervezett külföldi munkában vagy tanulásban nem lesz számottevő eltérés a férfiak és nők között. (Itt jegyezzük meg, hogy ezen tevékenységek, illetve a tevékenységek tervezése csak kevés diáknál fordul elő, és ez is okozhatja, hogy nem lesz szignifikáns különbség a férfiak és nők között.)

Első hipotézisünk alapján azt is feltételezhetjük, hogy „A felsőfokú intézményválasztásban fontos az intézmény közelsége”, a „Fontos, hogy családhoz, szülőkhöz közel éljen”, és a „Fontos ott élni, ahová emlékek, kapcsolatok kötik” mondatokkal a lányok nagyobb arányban értenek majd egyet (*negyedik hipotézis*).

Végül *ötödik hipotézisünk* szerint a lakóhelyhez kapcsolódó attitűdök (a közös érdekérvényesítés, a közös tradíciók, a közös hang megtalálása, a könnyű megközelíthetőség, a szórakozási lehetőségek, a jó elhelyezkedési lehetőségek, a jó lehetőség a családalapításhoz és a vagyonszerzéshez) a lányoknak fontosabbak lesznek, mivel a lokális kötődésük is feltehetőleg erősebb.

Az eddigi eredmények részben alátámasztják hipotéziseinket, például Bíró Zsuzsanna és Nagy Péter (2007) vizsgálata szerint a két világháború közötti bölcsészkarokon a lányokra inkább jellemző volt a lokális kötődés, majdnem két és félszer annyi férfi szerzett lakóhelyén kívül diplomát, mint nő (a lakóhely székhelye nem egyezett meg az iskola székhelyével). Nagy G. D. (é.n.) már idézett vizsgálatában is a nők kötődése valamivel erősebb a megyéhez és a régióhoz (a szegediek körében), mint a férfiaké. További eredménye, hogy a megyéhez és a régióhoz erősebben kötődők között a magasan iskolázottak alulreprezentáltak, és felülreprezentáltak az idősebbek. Horváth (2009) vizsgálata szerint is az idősek jobban kötődnek lakóhelyükhöz, mint a fiatalok, de nemek szerint furcsa módon nem tapasztalt eltérést a felsőtárkányi identitást vizsgálva.

Az adatbázis, a vizsgálati térség jellemzői és a „Regionális egyetem” kutatás célkitűzései

Az elemzésben a Kozma Tamás vezette „Regionális egyetem” kutatás egyik adatbázisát használtuk fel: az ISCED51-et (elsőéves nappali tagozatos főiskolások és egyetemisták, N=1587 fő), mivel a területi kötődést ebben az adatbázisban tudtuk leginkább teljes körűen vizsgálni. (Készült egy negyedéves adatbázis is, de ott kevesebb lokális kötődésre vonatkozó kérdést tettünk fel.) A minta regionális, a „partiumi” térségre (Magyarország egy határ menti régiójára) vonatkozik. Három ország (Magyarország, Románia és Ukrajna) magyar tannyelvű felsőfokú intézményeiben folyt a lekérdezés, az adatfelvétel 2003 és 2005 között zajlott. A „partiumi” térségbe a kutatás munkadefiníciója szerint Magyarország két megyéje (Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg), Románia négy megyéje (Bihar, Szatmár, Máramaros és Szilágy), és Ukrajnából a kárpátaljai rész tartozik.

1. ÁBRA

A „Regionális egyetem” kutatás során definiált „Partium” térség
(The "Partium" Region Described in the "Regional University" Research Project)

Forrás: Saját szerkesztés.

„A régió olyan társadalmi-gazdasági területegységet jelent, amely az őt alkotó 'részek' szoros együttműködésére és érdekezésszerűségére épül, de határozott földrajzi határokkal nem minden esetben definiálható.” (Süli-Zakar 2005, 12) Egy régióhoz tartozó területet különböző dolgok fognak egységbe, ilyenek a társadalmi-gazdasági folyamatok, az itt élő lakosság regionális identitástudata és a valós önállóságú intézmények rendszere (Süli-Zakar 2005). Emellett összeköti az ott lakókat a közös történelmi múlt, a gazdálkodási mód és szerkezet, az ezekre épülő erős összetartozás, az infrastruktúra többé-kevésbé egységes rendszere, és a népesség tudatában megjelenő régió-tudat is.

„Partium” egy határon átnyúló régió, Magyarország, Románia és Ukrajna határai mentén helyezkedik el, többnyire a periférián. Ha azonban együttesen vizsgáljuk, akkor földrajzi egységet alkot, amelyet átszelnek az államhatárok (Kozma 2005a). A „Partium” elnevezés még nincs formalizálva, de történelmi utalásokat hordoz, és a köznyelvben is használatos, bár politikai elismerést még nem nyert (Kozma 2005b). Lakossága körülbelül 4 millió fő, amelyből 1,7 millió magyar anyanyelvű (Teperics 2006). A régió magyarországi része periférikus és városhiányos terület. A régió két nagyvárosi központja Debrecen és Nagyvárad, alközpontjai pedig Nyíregyháza, Ungvár és Szatmár (Kozma 2005a).

A „partiumi” térséget az új határok meghúzását követően a szétszabdalt közlekedési utak, a településszerkezet hiányosságai, a népesség kicsi megtartóereje, a települések agrárjellege és a forráshiány jellemzik. Fontos szerepe van a határokat átszelő kapcsolatok kiépítésében (összekötő régió), bár az együttműködések a kitűzött célokat csak részben tudták elérni, fennmaradt a régió országokon belüli perifériás helyzete (Süli-Zakar 2006).

A „Partiumi” régió speciális vizsgálatát indokolja, hogy például a felsőoktatást tekintve ez egy viszonylag egységes térség. Bár a „Regionális egyetem” kutatás egyik hipotézise az volt, hogy a „Partiumi” régió államai és felsőoktatás-politikái között jelentős különbségek lesznek, az eredmények szerint nincs „nyugati” (nyugat-európai) vagy „keleti” (szovjet típusú) felsőoktatás, megfigyelhető, hogy az európai kontinentális és az angolszász modell válik inkább szét. Ukrajna, Románia és Magyarország felsőoktatása ugyanúgy a kontinentális típusba tartozott (a bolognai rendszer bevezetése előtt). Emellett Kozma (2006) szerint az 1989/1990-es rendszerváltás² hasonlóvá tette a térség felsőoktatás-politikáját, az oktatáspolitikát a rendszerváltás részévé vált. A „Partiumi” régió felsőoktatási intézményei a rendszerváltástól az uniós csatlakozásig hasonló történelmi utat jártak be. Az intézmények közti kapcsolatok szorosabbá váltak, és a II. világháború után szétszabdalt gazdasági, társadalmi és oktatási kapcsolatrendszer újjáéledt.

A „regionális egyetem” olyan intézmény, amely helyi vagy térségi kezdeményezésre alakult, következőképp a helyi-térségi gazdaság és társadalom igényeihez alkalmazkodik (Kozma 2002). „A regionális egyetem vagy főiskola nem országos vagy nemzetközi, hanem térségi vagy helyi; nem a nemzetközi tudományosságot tanítja, hanem a helyben szükséges szakmákat; nem a társadalmi elitet szolgálja,

hanem a helyi gazdaságot és társadalmat; nem nemzetközi kutatásokat végez, hanem a helyi szükségletekre alkalmazott fejlesztéseket.” (Kozma 2006, 18)

A „Regionális egyetem” kutatás a magyar tannyelvű felsőoktatást vizsgálta a „Partiumi” térségben. A régió felsőoktatásában négy intézmény játszik fontos szerepet: a Nyíregyházi Főiskola, a Debreceni Egyetem, a nagyváradai Partium Keresztény Egyetem és a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. A „Regionális egyetem” kutatás központi kérdése, hogy a felsőoktatási intézmények klienseinek milyen a térbeli kötődése, milyen az egyetemek és főiskolák vonzáskörzete.

Az 1990-es években a „Partiumi” térségre jellemző volt a felsőoktatási expanzió, mellyel új oktatási igények születtek. A „regionális egyetem” koncepció szerint regionális szellemi központok kialakítására van szükség, melyek a felsőoktatási intézményhálózatot koordinálják, szükségesnek látszik, hogy a harmadfokú képzést regionálisan szervezni lehessen. A „regionális egyetem” koncepciónak vannak külföldi előzményei, amerikai és európai példák mutatják a koncepció létjogosultságát (Kozma 2002). A kutatás hipotézise szerint kialakulóban van egy határokon átnyúló, „Partiumi” tanulási régió, ahol a hallgatók a hagyományos képzés mellett újfajta képzéseket és szervezeteket céloznak meg, pl. felnőttképzéseket, szakmai képzéseket, és az itt lévő felsőoktatási intézményekre hosszabb távon az egységesülés jellemző (Kozma 2005a).

A felsőoktatási intézmények (ezen belül is az alföldi főiskolák) térségben betöltött szerepét vizsgálta Petrás (2005b; 2006) is. Eredményei szerint az oktatási intézmények fontos szerepet töltenek be az egyének települési azonosságtudatában, a kisvárosi főiskoláknak helyi társadalomformáló hatása van, emellett a helyi gazdaságra is pozitív hatással vannak.

Összességében elmondható, hogy a „Partium” nem egyszerűen az ország keleti elmaradott térsége, hanem jellemzőek rá közös kulturális szokások, összeköti a térséget a közös múlt és a rendszerváltás után az újjáéledő kulturális és gazdasági kapcsolatok is. Az iskolák és a református gyülekezetek hálózata fontos szerepet játszott a régió kultúrájának és identitásának kialakulásában. Napjainkban megváltozott a határ két oldalán fekvő régiók kapcsolata a NATO bővülés és az EU-hoz való csatlakozás révén, mégis a hét szomszédos ország, Ausztria kivételével centralizált nemzetállamként működik, a regionális és helyi kezdeményezéseknek csekély teret hagynak, a határon átnyúló együttműködésekkel szemben nacionalista gyanakvással élnek (Süli-Zakar 2009). A rendszerváltással megnyílt lehetőségek kihasználása lassan halad, mivel a határ menti régiók nem rendelkeznek elegendő önállósággal az együttműködési programok kidolgozásához, és gyakran kedvezőtlen gazdasági régiókról van szó, ezért különösen fontos az infrastruktúra és a modernizációt segítő felsőoktatás fejlesztése. Pozitív tendencia, hogy az oktatásban a határon átnyúló együttműködések szerepe nőtt, a „regionális egyetemek” megerősödése jellemző, az utóbbi években nőtt a helyben maradók aránya a térség felsőoktatási intézményeiben (a fiatal értelmiséget ide vonzották) (Süli-Zakar 2009). A nemzeti kisebbségek felsőoktatási igényét különösen Románia és Ukrajna befogadta, és kisebbségi intézmények jöttek létre a rendszerváltás után (a Partium Keresztény Egyetem és a

beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola). Ezek hozzájárultak a városhíányos, depressziós térségek gazdasági fejlődéséhez, a határon átnyúló együttműködések erősödéséhez. A szimbolikus javak cseréje – köztük az oktatás is – megvalósult, melyet a „regionális egyetemek” bonyolítottak le (Kozma 2006). Sajnos azonban a felsőoktatási intézmények száma és hatóköre jóval elmarad a kívánatostól. Vannak finanszírozási problémák is. Az együttműködést nehezítik a határ két oldalán fekvő területek gazdasági, intézmény-ellátottsági különbségei, az eltérő mértékű függetlenség és hatáskör (Süli-Zakar 2009).

A „Regionális egyetem” kutatás eddigi eredményei a térbeli kötődésről

A kutatás megkezdését megelőző vizsgálatok szerint az Észak-alföldi régiót (melybe Jász-Nagykun-Szolnok megye is beletartozik) a gimnáziumi képzés túlsúlya jellemezte a szakképzéssel szemben. A régióban két nagy felsőoktatási intézmény van (a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola), és az innovációs szint alacsony a térségben. Jellemző az is, hogy a határon átnyúló kapcsolatok növelték a tanulási igényeket és átformálták a képzési kínálatot (a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és Partium Keresztény Egyetem létrehozásában a Debreceni Egyetem és a Nyíregyházi Főiskola is szerepet játszott). Hajdú-Bihar megyében a felsőoktatási hallgatókhoz képest alacsonyabb a középiskolába járók aránya, ezért felmerült, hogy a Debreceni Egyetem nem csak regionális szerepkört tölthet be. Azonban a 2002-es előzetes eredmények szerint a Debreceni Egyetemre inkább az Észak-Alföldről, a Nyíregyházi Főiskolára pedig a régió északkeleti részéről érkeznek hallgatók, tehát a két felsőoktatási intézmény inkább regionális szerepkörűnek látszott (Kozma 2002).

Kérdés tehát, hogy a vizsgálati térségben lévő felsőoktatási intézmények valóban betöltik-e a lokális társadalmi igények kielégítésével kapcsolatos funkciót. A „Regionális egyetem” kutatás első eredményei szerint (Kozma–Pusztai 2006) a térség magyarországi egyetemi hallgatóinak 70%-a, a főiskolai hallgatóknak 80%-a Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyében érettségizett. 10% feletti arányban érkeztek még ide hallgatók az Észak-magyarországi régióból. Legszélesebb vonzáskörzete a Debreceni Egyetem bölcsész és természettudományi karának volt, a többi egyetemi kar 3–4 megyére kiterjedő vonzáskörzettel bír, a főiskolai karokra beiratkozottaknak pedig több mint fele azonos megyében érettségizett. A határon túli intézmények is főként a saját régióból gyűjtötték össze az érettségizett hallgatókat. Összességében tehát az első- és negyedéves egyetemista és főiskolások adatai alapján kimutatható, hogy a régió felsőoktatási intézményeire jellemző a helyi vonzáskör, regionális jelleg, egyedül a Partium Keresztény Egyetemnek és a Debreceni Egyetemnek tágabb valamivel a vonzáskörzete (kettős arculatú intézmények, egyrészt regionális igényeket elégítenek ki, másrészt a speciális szakterületeken szélesebb vonzáskör jellemzi őket).

Emellett a „Regionális egyetem” kutatás felsőfokú szakképzésben (AISZF) tanulóokra vonatkozó adatai alapján kimutatható volt, hogy ha van helyben felsőfokú oktatási lehetőség, a hátrányos helyzetű rétegek nagyobb arányban próbálják meg a továbbtanulást, a félharmadfokú képzésben való részvétel lehetősége bizonyos mértékig kompenzálja az elmaradott térségből való származás okozta területi hátrányokat (Pusztai 2006).

Juhász (2006) a kistérség szerepét vizsgálta az iskolaválasztásban a „Regionális egyetem” kutatás negyedéves adatbázisa segítségével. Eredményei szerint a hallgatók jelentős része a debreceni és nyíregyházi kistérségből származik (309 fő a 952-ből). A többség az Észak-alföldi és kisebb részben az Észak-magyarországi régióból jön ide tanulni.

Keller (2008) a határon innen és túl tanuló erdélyi és kárpátaljai diákok lokális kötődését és migrációs terveit vizsgálta. Kimutatta, hogy a helybeli oktatási lehetőségek fékezik a migrációs hajlamot. A szülőföldön maradók magasabbra értékelték a közös lakóhelyen élők együttműködése köré tömörülő szempontokat, a mobil hallgatók azonban alulértékelik ezeket. Eredményei szerint a tervezett elvándorlás (a „Hol élne 10 év múlva?” kérdésre adott válaszok alapján) összefügg a lokalitáshoz fűződő attitűdökkel.

Fináncz (é.n.) az EU-s csatlakozással kapcsolatos attitűdöket és a lokális kötődés összefüggéseit vizsgálta. Eredményei szerint a régióhoz nem kötődők optimistábbak voltak az uniós csatlakozás általános hatásaival kapcsolatban, a községben lakók pedig pesszimistábbak voltak a városokban lakóknál. További eredménye, hogy a fiúk optimistábbak voltak az EU-s csatlakozás hatásait illetően, annak ellenére, hogy a regionális kötődésben nem volt szignifikáns különbség nemek szerint. Ennek okát abban látja, hogy a lányok többen laktak falun, és a falusiak negatívabban ítélték meg az EU-s csatlakozást.

Nagy É. (2003) a lokális kötődést és a kulturális fogyasztási lehetőségek kapcsolatát vizsgálta. Megfigyelhető, hogy a településhierarchiában lefelé drasztikusan csökkennek a kulturális fogyasztási lehetőségek. Négy mobilitási csoportot alkotott a „Hol fog élni 10 év múlva?” kérdésre adott válaszok és a középiskola székhelye és a felsőoktatási intézmény székhelye eltérései alapján: a lakóhelyhez kötődő, az elvándorló, a határon túlról érkező és a régióhoz kötődő típust. Eredményei szerint a mobilitási csoportoknak eltér a kulturális fogyasztása, emellett a helyi szórakozási lehetőségek a régióhoz, lakóhelyhez kötődőknek fontosabbak voltak, továbbá megfigyelhető volt, hogy a diákok összességében előnyben részesítik a lokális kulturális fogyasztást (Nagy É. 2003).

A fiúk és lányok térbeli kötődésének különbségei

Ahogy láttuk, a vizsgálati térség felsőoktatási intézményei jórészt betöltik regionális szerepkörüket, a hallgatók nagy aránya érkezik a mintaterületen belülről. A „Partiumi” térségben lakó hallgatók elsősorban a térségben tanulnak felsőfokon,

a térségben elérhető intézményeket preferálják, a két nagyobb felsőoktatási intézmény (Nyíregyházi Főiskola, Debreceni Egyetem) valóban regionális intézménynek tekinthető³. A térségben élők között egyfajta regionális identitástudat is jelen van (Kozma 2006).

A két világháború közötti bölcsészkarokon Debrecen vonzáskörzete főleg a szomszédos megyék, Északkelet-Magyarország és Székelyföld volt. A nemi különbségeket tekintve a debreceni lakosú nők 4,7%-a, a férfiak 10,3%-a nem helyben diplomázott, tehát a nőknek erősebb volt a lokális kötődése. Bíró és Nagy eredményei szerint minél nyugatabbra volt az egyetem, annál több volt a nem helyben diplomázó nő, kivéve Budapestet, ahol a legkisebb volt a felsőfokú végzettséget nem helyben megszerző lányok aránya (Bíró–Nagy 2007).

A továbbiakban az összes vizsgált felsőoktatási intézmény, majd pedig a debreceni, nyíregyházi, hajdúböszörményi és a határon túli intézmények hallgatóinak állandó lakhely szerinti megoszlását tekintjük át, külön a fiúkra és a lányokra. Ezután a kérdőív adta további lehetőségek szerint vizsgálunk néhány kérdést, mely a diákok területi kötődéséhez kapcsolódott.

A felsőoktatási intézmények vonzáskörzete nemi különbségeinek vizsgálata nem azonos a diákok térbeli kötődése nemi különbségeinek vizsgálatával. Korábbi kutatásainkból (Fényes–Pusztai 2006) tudjuk, hogy a lányok rosszabb anyagi helyzetben vannak a vizsgált térség felsőoktatási hallgatói körében, és ez is okozhatja a lakóhelyhez közeli felsőoktatási intézmény választását, nem csak az erősebb lokális kötődés. Vizsgálatunkban ezt a hatást nem tudjuk kiszűrni, erre egy további többváltozós elemzésben kerülhet majd sor.

1. TÁBLÁZAT

A térség felsőoktatási intézményei hallgatóinak állandó lakhelye nemek szerint, megyei és országos bontásban (%)

(The Permanent Residence of the Students in the Higher Education Institutions of the Region According to Gender, County and Country [%])

<i>Megye (ország)</i>	<i>Fiúk (N=432=100%)</i>	<i>Lányok (N=928=100%)</i>	<i>Összesen (N=1360=100%)</i>
Hajdú-Bihar	37,5	33,3	34,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg	17,1	24,8	22,3
Borsod-Abaúj-Zemplén	6,9	8,6	8,1
Jász-Nagykun-Szolnok	1,8	3,3	2,9
Békés	1,8	2,6	2,3
Heves	1,6	1,8	1,8
Románia	13,9	12,2	12,7
Ukrajna	13,4	8,8	10,3
Egyéb	6,0	4,6	5,0

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

Az 1. táblázatban a térség összes felsőoktatási intézményébe járó hallgatók állandó lakhelyét vizsgáljuk. Amint látható, a fiúk aránya a lányokhoz képest nagyobb a Hajdú-Bihar megyéből érkezők között, a lányok aránya viszont a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkezők körében magasabb, mint a fiúké. (Bár mindkét nem inkább Hajdú-Biharból érkezik a térség felsőoktatási intézményeibe.) Románia és Ukrajna szerepel még 10% feletti értékekkel (feltehetőleg ezen hallgatók többsége a Partium Keresztény Egyetemen és a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tanul). Három megyéből (Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok és Békés) 2–10% között jönnek hallgatók, és a lányok arányaiban valamivel többen érkeznek ezekből a megyékből, tehát úgy tűnhet, hogy területi mobilitásuk valamivel nagyobb. Ha azonban a többi, még távolabbi megyét is tekintjük (az „egyéb” kategóriát) a fiúk valamivel nagyobb arányban érkeznek innen.

Összességében a régió felsőoktatási intézményeinek vonzáskörzete (a régiós kötődés) hasonlóan alakul a két nemnél. Megfigyelhető azonban, hogy míg a fiúk inkább Hajdú-Bihar, addig a lányok inkább Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkeznek a régióba tanulni (az egymáshoz viszonyított arányokat tekintve), valamint az is látható, hogy a régió kívüli megyékből a közelebbi megyék esetén inkább a lányok, a távolabbiak esetén pedig inkább a fiúk jönnek nagyobb arányban.

A következőkben (2. táblázat) a debreceni székhelyű intézmények (Debreceni Egyetem, Kölcsey Ferenc Református Tanárképző Főiskola [KFRTF]) vonzáskörzetét tekintjük át megyei (országos, néhol kistérségi) és nemi bontásban (a Hajdú-böszörményi Főiskolát, mely a Debreceni Egyetem része, külön vizsgáljuk majd).

2. TÁBLÁZAT

*A Debreceni Egyetem (Hajdúböszörményi Kar nélkül, KFRTF-fel együtt) hallgatóinak állandó lakhelye nemek szerint megyei és országos bontásban (%)
(The Permanent Residence of the Students of Debrecen University and the Ferenc Kölcsey Teacher Training College, (Hajdúböszörmény Faculty Omitted) According to Gender, County and Country [%])*

Megye (Ország)	Fiúk (N=285=100%)	Lányok (N=531=100%)	Összesen (N=816=100%)
Hajdú-Bihar	53,9	45,8	48,6
<i>ebből a Debreceni kistérség</i>	40,4	30,7	34,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	20,9	24,2	23,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	8,3	8,8	8,6
Jász-Nagykun-Szolnok	2,9	4,9	4,1
Békés	2,9	3,7	3,3
Ukrajna	1,8	2,6	2,3
Budapest	1,1	1,3	1,2
Egyéb	8,2	8,7	8,7

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

Amint látható, hipotézisünkkel szemben a fiúk nagyobb arányban érkeznek Hajdú-Bihar megyéből, illetve a Debreceni kistérségből Debrecenbe tanulni, mint a lányok (majdnem 10%-os a különbség), lokális kötődésük tehát erősebbnek tűnik, a lányok aránya viszont magasabb a fiúkénál a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkezők között. A szabolcsi lányok nagy aránya a Debreceni Egyetemen azért is meglepő, mert Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található a Nyíregyházi Főiskola is, ahol a tanulók nagy többsége (80%-a) lány. A hipotézisünknek ellentmondó eredmények háttérben az állhat, hogy a szabolcsi fiúk inkább a Miskolci Egyetemet – illetve ott is a műszaki képzést – célozzák meg, a Debreceni Egyetemen ezért kisebb az arányuk (2003-ban, amikor a lekérdezés folyt, a vizsgált térségben nem volt Műszaki Egyetem, csak Műszaki Főiskolai Kar [a Debreceni Egyetemen belül]).

Az is látható, hogy a debreceni felsőoktatási intézmények vonzáskörzete 70%-ban (lányok) illetve 75%-ban (fiúk) a „Partiumi” régióon belül van. A régióon kívüli megyék közül Jász-Nagykun-Szolnok megye esetében kicsit nagyobb a lányok aránya, a többi megye esetén azonban elenyésző a különbség nemek szerint.

Következő táblázatunk (3. táblázat) a Nyíregyházi Főiskola vonzáskörzetének nemi különbségeit mutatja.

3. TÁBLÁZAT

A Nyíregyházi Egészségügyi Főiskola és a Nyíregyházi Tanárképző Főiskola hallgatóinak állandó lakhelye nemek szerint megyei bontásban (%)
(The Permanent Residence of the Students of the College for Health Workers and the Teacher Training College of Nyíregyháza According to Gender and County [%])

Megye	Fiúk (N=32=100%)	Lányok (N=124=100%)	Összesen (N=156=100%)
Szabolcs-Szatmár-Bereg	46,9	59,7	57,1
ebből a Nyíregyházi kistérség	28,1	32,3	31,4
Hajdú-Bihar	18,7	18,5	18,5
Borsod-Abaúj-Zemplén	21,8	16,1	16,6
Egyéb	12,6	5,7	7,8

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

Amint látható, a lányok nagyobb arányban jönnek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, illetve a Nyíregyházi kistérségből ide tanulni, mint a fiúk. A Hajdú-Bihar megyéből érkezettek között hasonlóak a nemi arányok, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből, illetve a más – régióon kívüli – megyékből viszont a fiúk jönnek ide nagyobb arányban. Itt tehát érvényesül hipotézisünk, miszerint a lányok inkább a közeli kistérségből, megyéből érkeznek, míg a fiúk inkább a távolabbi térségekből. A két nyíregyházi intézménybe összességében a fiúk 34,4%-a, a lányok 21,8%-a érkezik a régióon kívülről. Összességében a diákok 75,6%-a lakik az általunk definiált régióon belül, hasonlóan a debreceni intézményekhez.

A 4. táblázatban a Hajdúböszörményi Főiskola diákjai állandó lakhelyének nemi különbségeit vizsgáljuk.

4. TÁBLÁZAT

A Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Főiskolai Kar hallgatóinak állandó lakhelye nemek szerint megyei bontásban (%)
(The Permanent Residence of the Students of Hajdúböszörmény College of Debrecen University According to Gender and County [%])

Megye	Fiúk (N=2=100%)	Lányok (N=93=100%)	Összesen (N=95=100%)
Hajdú-Bihar	100	46,3	47,4
ebből a Hajdúbö- szörményi kistérség	50	11,8	12,6
Szabolcs-Szatmár- Bereg	–	29,3	28,6
Egyéb	–	24,4	24

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

Látható, hogy összesen két fiú tanul itt, akik Hajdú-Bihar megyéből érkeztek, így e képzőintézmény esetében nem érdemes a nemi különbségeket vizsgálni. A lányok 46,3%-a érkezik szintén ebből a megyéből, 11,8%-uk a hajdúböszörményi kistérségből. A hallgatók többsége (76%-a) a régióból érkezik, tehát a főiskola betölti regionális szerepkörét, hasonlóan a nyíregyházi és a debreceni intézményekhez.

A vizsgált két határon túli intézmény esetén az intézmények területi elhelyezkedésével összhangban a Partium Keresztény Egyetem hallgatói 100%-ban Romániából, illetve a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói 99%-ban Ukrajnából érkeznek (a beregszászi főiskolán egy diák a debreceni kistérségből érkezett). (Az adatok részletesebb bemutatására jelen tanulmány keretein belül nem kerül sor.)

A továbbiakban néhány – szintén a diákok térbeli kötődését mutató – változót vizsgálunk meg nemi bontásban az elsőéves ISCED51 adatbázis alapján.

Összhangban hipotézisünkkel nincs szignifikáns különbség nemenként a „Dolgozott-e külföldön”? „Tanult-e külföldön?” kérdéskörben, illetve a fiúk és lányok ugyanolyan arányban akarnak tanulmányaik abbahagyása esetén külföldön dolgozni. A külföldi tanulmányút tervezésénél a lányok vannak előnyben, bár ahogy látható, összességben ilyen tervei a diákok kis százalékának voltak (5. táblázat). Az ideiglenes migrációnál tehát – hipotézisünkkel összhangban – nem kaptunk jelentős nemi különbségeket.

Következő vizsgálatunk szerint – negyedik hipotézisünkkel szemben – a felsőfokú intézményválasztásnál az intézmény közelségét hasonló arányban tartották fontosnak a fiúk és a lányok. Ugyancsak hasonló arányban mondták azt mindkét nem képviselői, hogy fontos, hogy családjukhoz, szüleikhez közel éljenek. (Mivel az eredmények nemek szerint nem különböznek szignifikánsan, az adatok bemutatásától eltekintünk.) Szintén hipotézisünknek ellentmondó eredmény, hogy a fiúk nagyobb arányban szeretnének ott élni, ahová emlékek, kapcsolatok kötik őket (6. táblázat).

Ennek magyarázata az lehet, hogy ezek inkább „puhább” kérdések, a diákok attitűdjére vonatkoznak, és itt még nem válik el élesen a két nem területi kötődésének jellege. A következő kérdésnél (Hol szeretne élni 10 év múlva?) viszont már feltehetőleg a tényleges területi kötődést tudjuk vizsgálni.

5. TÁBLÁZAT

A „*Tanulmányai abbahagyása esetén külföldre menne tanulni*” válasz választása nemenként
(*Choosing the Answer “In Case of Dropping out I Would Go abroad to Study” According to Gender*)

	<i>Fiú</i>	<i>Lány</i>	<i>Összesen</i>
Választotta (%)	3,8	8,4	6,9
Nem választotta (%)	96,2	91,6	93,1
N (fő)	468	971	1439

Chi négyzet ** szinten szignifikáns

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

6. TÁBLÁZAT

Az „*Ott éljen, ahová emlékek, kapcsolatok kötik*” válasz választása nemenként
(*Choosing the Answer “I Would Live where I am Attached to by Memories and Relations” According to Gender*)

	<i>Fiú</i>	<i>Lány</i>	<i>Összesen</i>
Választotta (%)	12,2	7,1	8,7
Nem választotta (%)	87,8	92,9	91,3
N (fő)	376	830	1206

Chi-négyzet ** szinten szignifikáns

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

7. TÁBLÁZAT

A „*Hol szeretne élni 10 év múlva?*” kérdésre adott válaszok nemi bontásban (%)
(*The Responses to the Question “Where Would You Like to Live in Ten Years?” According to Gender [%]*)

	<i>Fiú</i>	<i>Lány</i>	<i>Összesen</i>
Ez a kérdés számomra nem lényeges	36,5	28,1	30,9
Ugyanabban a házban/lakásban, ahol most	6,2	3,2	4,2
Ugyanazon a településen, ahol most	23,5	24,3	24,1
Ugyanazon a településen, ahol tanul	10,2	15,9	14
Sem ott, ahol jelenleg tanul, sem ott, ahol jelenleg lakik	23,7	28,5	26,9
N (fő)	452	945	1397

Chi-négyzet *** szinten szignifikáns

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

Látható, hogy nemek szerint szignifikáns különbség van a fenti kérdésre adott válasznál. Bár a településhez (állandó lakóhelyhez) való kötődés nemenként hasonló arányokat mutat, a felsőoktatási intézmény székhelyén a lányok nagyobb arányban telepednének le (ez összhangban van második hipotézisünkkel, miszerint a lányok eredeti falusi lakóhelyüket felcserélnék az intézmény székhelyével). A lakás/vagy házhoz való kötődés mindkét nemnél gyenge, ahogy ez várható is a többségben családalapítás előtt álló fiataloknál. Érdekes, hogy lakóhelyéről és tanulási helyéről elvándorolna a lányok 28,5%-a, míg a fiúknak csak 23,7%-a, viszont a fiúk nagyobb részének ez a kérdés (mármint a tervezett lakóhely elhelyezkedése) nem lényeges. Összességben a lányoknak valamivel fontosabb, hogy hol fognak élni, és jobban kötődnek az iskola székhelyéhez, mint a fiúk. Hipotézisünkkel szemben azonban valamivel nagyobb közöttük az elvándorlás tervezése, bár lehet, hogy ennek hátterében az áll, hogy azok a fiúk, akiknek ez a kérdés most még nem lényeges, valószínűleg inkább elvándorolnak majd, mint a lányok.

Az elvándorlással összefüggésben lehet az, hogy a fiúknak és lányoknak mi a fontos a lakóhelyükkel kapcsolatban. A következő kérdés ezt vizsgálja (8. táblázat).

8. TÁBLÁZAT

„Fontos a lakóhelyén...” kérdésre adott válaszok átlaga (1–10) nemenként
(The Average of the Responses (1–10) to the Question “It is Important at Your Residence...” According to Gender)

	Fiú (N)	Lány (N)	ANOVA
Szórakozási lehetőségek	8,24 (466)	8,69 (977)	***
Könnyű megközelíthetőség	8,24 (465)	8,52 (976)	*
Közös hang megtalálása	7,28 (465)	7,64 (973)	**
Közös érdekérvényesítés	6,32 (463)	6,77 (970)	**
Közös tradíciók tartsák össze	5,76 (461)	6,13 (975)	*
Jó elhelyezkedési lehetőség a fiataloknak	4,97 (463)	4,41 (978)	**
Jó lehetőség a családalapításhoz	4,98 (463)	5,02 (978)	NS
Jó lehetőség a vagyonszerzéshez	4,05 (464)	3,8 (977)	NS

Forrás: „Regionális egyetem” kutatás (2003–2005).

Adataink szerint a településhez kapcsolódó attitűdök alapján a diákoknak a közös tradícióknál fontosabbak a terület nyújtotta lehetőségek. Látható, hogy a legfontosabb tényezők a könnyű megközelíthetőség és a szórakozási lehetőségek, illetve ennél valamivel kevésbé fontos, de fontos a közös érdekérvényesítés, a közös tradíciók, a közös hang megtalálása. Látható az is, hogy ez az öt tényező a lányoknak fontosabb, mint a fiúknak. Ez az eredmény összhangban van ötödik hipotézisünkkel, miszerint a lányoknak fontosabb a lokalitás, és olyan településen akarnak majd élni, ahol a fenti szempontok érvényesülnek.

A fenti öt szempontnál kevésbé fontos szempont a jó elhelyezkedési esély a lakóhelyen, ami viszont a fiúknak fontosabb, összhangban a hagyományos nemi szerepekkel (a férfi szerepe a megélhetés biztosítása), emellett kimutatható az is, hogy minkét nem hasonló arányban tarja fontosnak a jó lehetőséget a családalapításhoz és vagyonszerzéshez, de ezeket az első öt tényezőnél kisebb mértékben.

Összegzés

Kutatásunk első lépcsőjében a vizsgált térség felsőfokú intézményei vonzáskörzetének nemi különbségeit vizsgáltuk. A vonzáskörzet vizsgálata nem teljesen azonos a térbeli kötődés vizsgálatával, a felsőfokú intézmények választásánál a fiúk és lányok nem csak térbeli kötődésük eltérése miatt döntenek az egyik vagy másik intézmény mellett. Ebben az intézmények típusa, elérhetősége és a hallgatók anyagi helyzete is közrejátszik. Hipotézisünkben a lányok erősebb térbeli kötődését feltételeztük, de a vonzáskörzetek vizsgálatánál azt is számításba kell vennünk, hogy a térségben tanuló lányok anyagi helyzete rosszabb, mint a fiúké (lásd *Fényes–Pusztai* 2006), tehát ez is okozhatja a lakóhelyhez közeli intézmények választását. Ezt a hatást jelen elemzésünkben nem tudtuk elkülöníteni, erre csak egy többváltozós vizsgálatban kerülhet majd sor.

Összességében a régió felsőoktatási intézményei betöltik regionális szerepkörüket, de megfigyelhető, hogy míg a fiúk aránya a Hajdú-Bihar, addig a lányok aránya a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből érkezők között magasabb (az egymáshoz viszonyított arányokat tekintve). A jelenség oka lehet, hogy a szabolcsi fiúk inkább a Miskolci Egyetemet (főleg a Műszaki Egyetemet) célozzák meg, mivel a vizsgálati térségben nem volt Műszaki Egyetem, csak Műszaki Főiskolai Kar. (A Hajdú-Bihar megyei fiúk viszont inkább Debrecenbe mennek tanulni, és a régió belül maradnak.) Hipotéziseinkkel összhangban megfigyelhető az is, hogy a régió kívüli megyék közül a lányok inkább a közelebbi megyékből, míg a fiúk a távolabbi megyékből érkeznek a térségbe tanulni.

A két nyíregyházi intézménybe, hipotézisünkkel összhangban, a lányok a fiúknál nagyobb arányban érkeznek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, illetve a Nyíregyházi kistérségből, tehát jobban kötődnek a megyéhez és a kistérséghez, mint a fiúk. Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből, illetve a más – régió kívüli – megyékből viszont a fiúk jönnek ide nagyobb arányban.

A Hajdúböszörményi Főiskola diákjainak több mint 98%-a lány, így itt nem volt érdemes a nemek területi kötődésének különbségeit vizsgálni, viszont fontos eredmény, hogy a hallgatók többsége a régióból érkezett, tehát a főiskola betölti regionális szerepkörét. A két határon túli intézmény esetén a diákok majdnem 100%-a romániai, illetve ukrain lakóhellyel rendelkezett (esetükben nem rendelkezünk megyei vagy kistérségi adatokkal), így itt sem volt érdemes a nemi különbségeket vizsgálni.

A külföldi munkavállalás vagy tanulás terve hasonló mértékben jellemző mindkét nemre, és tanulmányaik abbahagyása esetén hasonló arányban akarnak külföldön dolgozni, külföldi tanulmányutat viszont a lányok terveztek kicsit gyakrabban. Ezek az eredmények az ideiglenes térbeli elmozdulásra vonatkoznak, ahol nem számítottunk nagy nemi különbségekre (a harmadik hipotézis igazolódott). Negyedik hipotézisünkkel szemben azonban nem volt különbség nemek szerint azok arányában, akik a felsőfokú intézményválasztásnál az intézmény közelségét tartották fontosnak, és nem volt nemek szerint különbség a „fontos, hogy a családjához, szüleihez közel

eljen” változónál sem. Emellett kimutatható volt, hogy a fiúk nagyobb arányban szeretnének ott élni, ahová emlékek, kapcsolatok kötik őket. A fenti attitűdökben tehát várakozásainknak ellentmondó eredményeket kaptunk.

A „Hol szeretne élni 10 év múlva?” kérdés azonban már a konkrét tervekre vonatkozik, és itt jelentős különbségek mutatkoztak nemek szerint. Bár a tervezett lakóhely vonatkozásában a mostani lakóhelyhez való kötődés nemenként hasonló arányokat mutat, a felsőoktatási intézmény székhelyén a lányok nagyobb arányban telepednének le, összhangban második hipotézisünkkel. Emellett a lányoknak valamivel fontosabb volt, hogy hol fognak élni (a fiúk több mint harmadának ez a kérdés nem lényeges), viszont nem akar lakni sem a mostani lakóhelyén, sem az iskola székhelyén a lányok majdnem harmada (a fiúknak csak negyede választotta ezt a lehetőséget). A hipotézisünknek ellentmondó eredmény háttérben az állhat, hogy azok a fiúk, akiknek ez a kérdés most még nem lényeges, valójában inkább elvándorolnak majd, mint a lányok.

Ötödik hipotézisünkkel összhangban a lakóhelyhez kötődő attitűdök a lányoknak fontosabbak voltak, öt tényezőt ők említettek gyakrabban, és csak a jó elhelyezkedési esélyt tartották fontosabbnak a fiúk (ami a hagyományos nemi szerepek továbbélését jelzi). A lányoknak fontosabb a lakóhelyükön a közös érdekérvényesítés, a közös tradíciók, a közös hang megtalálása, a könnyű megközelíthetőség és a szórakozási lehetőségek, olyan településen akarnak élni, ahol a fenti szempontok érvényesülnek.

Összességében a „Regionális egyetem” kutatás lehetőségein belül számos változó mentén tudtuk vizsgálni a fiúk és lányok térbeli kötődését, és néhány hipotézisünknek ellentmondó eredmény mellett összességében kimutatható volt, hogy a lányok valamivel jobban kötődnek a lakóhelyükhöz, illetve az iskola székhelyéhez, mint a fiúk (bár a lányok rosszabb anyagi háttér-mutatóinak hatását ebben a vizsgálatban nem tudtuk kiszűrni). Az eredmények összhangban vannak más kutatások eredményeivel, bár a hazai szakirodalomban viszonylag kevés vizsgálat nézte a térbeli kötődés nemi különbségeit. Reméljük, hogy eredményeink hozzájárulnak ennek a kérdéskörnek az alaposabb vizsgálatához.

Jegyzetek

¹ Tanulmányunk empirikus részében a felsőfokú intézmények vonzáskörzetének nemi különbségeit is vizsgáljuk. A vonzáskörzet vizsgálata nem azonos a térbeli kötődés vizsgálatával, hiszen az intézményválasztásban egyéb tényezők (anyagi helyzet, elérhetőség), illetve a felsőfokú intézmény jellege is közrejátszik. Erre az eredményeknél és az összegzésben még kitérünk.

² Romániában forradalomnak, illetve Ukrajnában nemzeti újjászületésnek is nevezik ezt az időszakot.

³ Bár a Partium Keresztény Egyetemnek és a Debreceni Egyetemnek valamivel tágabb a vonzáskörzete, mint a térségben lévő többi főiskolának.

Irodalom

- Bíró Zs.H.–Nagy P.T. (2007) Nemi esélyek és nemi döntések a két világháború közötti bölcsészkarokon. – *Educatio*. 4. 565–590. o.
- Fináncz J. (é.n.) *Európai Unióval kapcsolatos attitűdök a regionális kötődés tükrében*. http://dragon.unideb.hu/nevtud/Regionalis/Kapcsanyag/EUS_attitudok.pdf
- Fényes H.–Pusztai G. (2006) Férfiak hátránya a felsőoktatásban egy regionális minta tükrében. – *Szociológiai Szemle*. 1. 40–59. o.
- Horváth T. (2009) *A felsőtárkányi identitás elemzése*. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, Debrecen.
- Juhász A. (2006) Regionális egyetem, lokális identitás. – Juhász E. (szerk.) *Régió és oktatás. A „Regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 383–390. o.
- Keller M. (2008) Lokális kötődés és tanulmányi célú migráció. – *Educatio*. 3. 449–452. o.
- Kozma T. (2002) *Regionális egyetem*. Kutatás közben. No. 233. Oktatókutató Intézet, Budapest.
- Kozma T. (2005a) Felsőfokú képzés és regionális rendszerváltozás. – Pusztai G. (szerk.) *Régió és oktatás*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 23–31. o.
- Kozma T. (2005b) *Kisebbségi oktatás Közép-Európában*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Kozma T. (2006) Regionális átalakulás és térségi visszhang. A „partiumi” felsőoktatás esete. – Juhász E. (szerk.) *Régió és oktatás*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen 13–25. o.
- Kozma T.–Pusztai G. (2006) Hallgatók a határon. Észak-alföldi, kárpátaljai és partiumi főiskolások továbbtanulási igényeinek összehasonlító vizsgálata. – Kelemen E.–Falus I. (szerk.) *Tanulmányok a neveléstudomány köréből*. Műszaki Kiadó, Budapest. 423–453. o.
- Murányi I.–Szoboszlai Zs. (2000) Identitás-jellemzők a Dél-alföldi régióban. – *Tér és Társadalom*. 1. 28–50. o.
- Nagy É. (2003) „Kultúr-tér” – avagy a lokális szempontok helye és szerepe a kulturális fogyasztás folyamatában. – *Educatio*. 2. 297–322. o.
- Nagy É. (2005) A regionális identitás megjelenésének vizsgálata. – Pusztai G. (szerk.) *Régió és oktatás. Európai dimenzióban*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 66–77. o.
- Nagy G.D. (é.n.) *A szegediek területi kötődései*. <http://www.sze.hu/mtdi/gyoreuroopa/R%E9sztematik%E1k/Nagy%20G%E1bor%20D%E1niel%20dolg.doc>
- Pálné Kovács I. (2000) Régiók Magyarországa: utópia vagy ultimátum? – Horváth Gy.–Rechnitzer J. (szerk.) *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. 73–93. o.
- Petrás E. (2005a) *Lokalizáció: globális alternatíva?* <http://dragon.unideb.hu/nevtud/Regionalis/Kapcsanyag/lokaizacio.pdf>
- Petrás E. (2005b) Lokalizáció és lokális identitás a globalizáció korában. – *Szociológiai Szemle*. 4. 85–98. o.
- Petrás E. (2006) Intézmény és lokalitás: A kisvárosi főiskolák helyi társadalomformáló hatása. – Juhász E. (szerk.) *Régió és oktatás. A „regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 391–402. o.
- Pongrácz T.-né (2005) Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai. – Nagy I.–Pongrácz T.-né–Tóth I.Gy. (szerk.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005*. TÁRKI – Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Budapest. 73–86. o.
- Pusztai G. (2006) Egy határ menti régió hallgató-társadalmának térszerkezete. – Juhász E. (szerk.) *Régió és oktatás. A „regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 43–56. o.
- Süli-Zakar I. (2005) Régió, regionalizmus és regionalizáció. – Pusztai G. (szerk.) *Régió és oktatás. Európai dimenzióban*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 12–22. o.
- Süli-Zakar I. (2006) Partium – A határokkal szétszabdalt régió. – Juhász E. (szerk.) *Régió és oktatás. A „regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 25–42. o.
- Süli-Zakar I. (2009) Eurometropoliszok és eurorégiók együttműködése az EU keleti perifériáján. – Pusztai G.–Rébay M. (szerk.) *Kié az oktatástudat? Tanulmányok Kozma Tamás 70. születésnapjára*. Csokonai Kiadó, Debrecen. 120–131. o.
- Teperics K. (2006) A Partium régió felsőoktatásának demográfiai helyzete. – Juhász E. (szerk.) *Régió és oktatás. A „regionális egyetem” kutatás zárókonferenciájának tanulmánykötete*. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete, Debrecen. 337–345. o.
- Timár J. (1993) A nők tanulmányozása a földrajzban. – *Tér és Társadalom*. 1–2. 1–18. o.
- Timár J. (é.n.) *Társadalmi nemek, aprófalusi- és közösségtanulmányok*. http://www.hermes.btk.pte.hu/letoltes/ijen/bib/kozossentan/KT_2jav_kiad_07_Timar.pdf